

Dragan Jaševski

Treći kilometar

PROLOG

Od dima koji pada na grad, sneg u Boru preko noći postane crn k'o bluz. Sve stane makar samo na čas, vetar i kiša, struja i cvrkut ptica, štamparske prese i voda iz česme. Sve osim tog dima iz dimnjaka. Kulja neprestano danima, mesecima i godinama, ne mari za vreme i ne zanima ga čovekova večna dilema o tome šta mu se stvarno desilo, a šta sanja ili je plod njegove mašte.

U vreme jugoslovenskog socijalizma, kao u čuvenom špageti vesternu "Dobar, loš, zao", ispod tog dimnjaka su prvo bila dobra vremena, kad se spajaju nada i snovi, pa je došlo doba ludosti i neverice, kad se gomilaju bes i nezadovoljstvo i, na kraju, je nastupilo vreme tame i suza, kada iz ljudi pokuljaju najgore i zlo.

Kad je dobro ljudi se opuste i ne brinu šta će biti sutra dok im je sve po meri i živi se vreme radosti. Samo su marginalizovani, siromašni i skrajnuti pojedinci povremeno zaslepljeni mržnjom prema arogantnim i privilegovanim rukovodiocima i intelektualcima koji su im krivi za sve.

Onda je došlo niotkuda, ali sa razlogom, vreme spremnih da, zarad sopstvenog boljitka i preživljavanja preuzmu rizik i eliminišu sve koji im stoje na putu. Bili su to ljudi iznad pravila, zakona i Boga i nisu oklevali da pribegnu krajnjim sredstvima bez snebivanja, stida ili straha. Mislili

su da znaju sve i mogu sve. Radili su u tandemima, kao kumovi, ortaci ili složna braća i ništa ih nije moglo zaustaviti.

Na kraju je došlo vreme beščašća i najgorih, osveta neostvarenih i osujećenih. Niko ih nikada ranije nije hteo da sasluša i uvaži, ali onda je došlo njihovih pet minuta. Prazni, bez strasti, ljubavi ili mržnje, bili su veličanstveni u sopstvenim očima i spremni da, ako treba, umru za ideju, novac ili sportski klub, ubeđeni da će biti proglašeni za heroje u vremenu užasa.

Red je da se o tim vremenima kaže neka reč i posao sirotog pisca je da bude duh koji kopa po svojim sećanjima o gradu u kojem je kopanje razlog postojanja. Jer, ako se ništa ne zapisuje, sa odlaskom ljudi, odlaze i njihova sećanja, a tako i istorija mesta.

Samo, kako da se ohrabriš da kreneš na unutrašnje putovanje samospoznaje ako znaš da su mnoge stanice na tom putu bile pogrešne? Ostaješ li u mestu ili lutaš okolo i nadaš se da će ti biti oprošteno? I kako da izbegneš opasnost od banalnosti koju nose memoari pijanih bitangi iz provincije? Neka naša sećanja mogu biti štetna i nepotrebna.

Pored toga, postavlja se i pitanje kako u toj priči sebe i druge poštediti podsmeha koji se neumitno javi kad god pišemo o stvarima koje su se desile pre 30 ili 50 godina? Naknadna pamet je uvek podsmešljiva i podseća nas na naše i tuđe mane. Ne zato što hoćemo da ismevamo svoju prošlost, već zato što više volimo da zapamtimo lepe i smešne stvari.

1976

Nakon položene mature, naoružan mladalačkim optimizmom, otišao sam auto-stopom u London na par meseci. Namera mi je bila da tamo radim, učim engleski i kupim gitaru.

Ubrzo nakon dolaska, sva moja naivna očekivanja su se izjalovila. Na granici sam dobio vizu u kojoj je bila zabrana da radim za vreme boravka u Ujedinjenom Kraljevstvu. Doduše, u svim agencijama za zapošljavanje su govorili da to nije prepreka za pomoćne poslove. Samo treba da dolazim kod njih i strpljivo čekam da neki posao iskrсне. Dolazio sam nekoliko dana i folirao strpljivost, ali ništa od posla.

Pored toga, veoma sam se loše izražavao na engleskom, za koji sam bio ubeđen da ga znam kao svoj maternji jezik. Ponekad sam se osećao kao da imam napade mutavosti.

A dobre gitare su bile preskupe za moj džep.

Znači, sve što sam zamislio izgledalo je neostvarivo.

U nedeljno popodne, u parku pored Sent Pol katedrale, započeo sam opušten razgovor sa nepoznatom devojkom. Zapravo ja sam pričao, a ona je sedela ukočeno i gledala ispred sebe, kao “neko koga se ništa ne tiče i ništa je ne dotiče”. Krupna, jedra, prosta i dosadna kako samo

Švabica ume da bude. Zove se Gabriela, ima duguljasto lice, nos joj je malo prćast i šiljat, a sekutići joj stalno vire ispod zečje gornje usne. Kad se ponekad nasmeši, moglo bi se reći da lepo izgleda. Uredna plava kosa do ramena, bela bluza i teget suknja do ispod kolena. Nema ni 25 godina, a oblači se kao tetka koja je pošla na probu lokalnog crkvenog hora.

Trebalo joj je skoro pola sata da se malo oslobodi i počne da govori ili je možda čekala da ja prestanem. Đavo će ga znati. Radi knjigovodstvo kod poslovnog partnera svog oca, uči engleski, pitaće gazdu da li ima nekog posla u njegovoj fabrici dušeka u Totenhemu, tamo stalno neki radnici dolaze i odlaze.

- Sada moram da idem, sutra uveče ćemo se ovde naći, u pola sedam.

Zahvaljujem se iskreno i na rastanku joj stavljam ruku na rame i naginjem se da je ovlaš poljubim u obraz, ona me bez najave obgrli oko struka, pripija se uz mene i dobijam ozbiljan i neočekivan poljubac sa sve jezikom. Vidi ti Švabicu, pomislih.

U ponedeljak u agenciji i dalje ništa od posla, a iz hostela su tog jutra tražili da izađem, jer je vreme boravka limitirano na pet noćenja. Ode smeštaj od četiri funte za noć. Selim se u pansion u blizini, gvozdeni kreveti i pod od betona, ali samo nas je dvojica u sobi. Deset funti za noć. Imam para samo za još tri-četiri noći i ako ne nađem posao, moraću natrag kući. Biće ovo, po svoj prilici, kratko putovanje sa neslavnim krajem.

Gabriela je stigla pre mene, sedi na istoj klupi.

- U redu je, kaže, dođi ujutro na probni rad, ponesi pasoš i moraš da imaš neku čvrstu obuću, patike ili cipele.

Gledam je sa zahvalnošću i mislim kako ima prazne, tamne oči, kao mrtva riba, malo priča, ali bitno je da može

mnogo.

Posle seljubimo na klupi u parku u junsko predvečerje. Dvoje ljudi koji do juče nisu znali jedno za drugo. Ne opire se mojim nasrtajima na njene grudi i međunožje, zavlaci mi ruku u šlic. Skroz sam zatečen. Navikao sam na bezbroj varijanti odbijanja: nemoj ovde, neću sada, videće nas neko, a ova ništa. Konačno jedna koja hoće i hoće ovde i sada. Vidim, ima malo žbunja i zaklona pored gvozdene ograde parka, ali je tamo i trotoar po kojem ljudi prolaze. Ostajemo na klupi. Ona se uvija i tiho stenje kao da će svakog časa da svrši, guram joj prst i trljam je jače, ona me stiska do bola, više ne gledam da li će neko naići. Ako prolaze nek' se prave Englezi i okrenu glavu na drugu stranu. Onda počinje da se trza, ispušta dug poluglasan jauk, stišće butine, privija se uz mene i gura moju ruku od sebe.

Progovara nekoliko minuta kasnije:

- Izvini, niko nije bio nežan prema meni od septembra, treba da krenemo, u sedam zaključavaju park. Gde si odseo?

- Imam sobu u pansionu u blizini, ali nisam sam u njoj i ne znam da li bi te pustili unutra.

Svrćamo u kafe na čaj, pruža mi pripremljeni papir sa adresom fabrike i gleda kroz prozor, kao da hoće da kaže moj posao je ovde završen.

Barmen u kafeu razgovara sa ortakom na nekom azijskom ili možda arapskom jeziku i podrugljivo nas streljaju pogledima. Pederi, pričaju o nama ili makar o njoj. Privlači ih što izgleda nepomična i hladna k'o kurvino srce.

- Dođi u sedam, budi tačan, potraži Kevina - rekla je pomalo zapovednički na rastanku.

Stigao sam na vreme samo zahvaljujući cimeru Belgijancu iz pansiona koji me je upozorio da moram ići

podzemnom, jer rano ujutru autobusi ređe idu.

Poslovođa Kevin mi je, nakon upoznavanja, rekao da odem kod Gabi u ofis na spratu da se prijavim. Bila je sama u kancelariji, sedela je za stolom, kosa joj je bila šnalom vezana u punđu. Nasmejala mi se, pogled joj je bio nekako podsmešljiv, ali je istovremeno i govorio da me je poželeva ovde i sada.

- Početna plata je funta i četrdeset po satu, a prekovremeni je malo više od dve funte, rad vikendom se posebno plaća - rekla mi je zvaničnim glasom - videćemo se posle tri.

Fabrika se zvala "Easy sleep", ali u njoj ništa nije bilo lako.

Posao nas nekolicine fizikalaca i dvojice vozača je bio da iz stolarske radionice donosimo žičana jezgra i drvene ramove majstorima koji su na dvadesetak radnih stolova sastavljali madrace, šili dušeke i pakovali ih u plastičnu foliju. Deo završene robe smo nosili u magacin, a većinu gotovih proizvoda smo kolicima vozili u prostor pored kolskog ulaza. Odatle smo ih, najčešće istog dana, tovarili u dva kamiona i nosili na dostavu u prodavnice nameštaja i u privatne kuće.

Problem je bilo to što su neki od tih queen i king size dušeka bili teški po pedeset i više kila, a nisu nam dopuštali da ih nosimo dvojica, već smo morali sami da se povijamo i svaki pojedinačno nosimo na leđima do kamiona.

Posle dva sata sam se pokajao što sam počinjao ovaj posao i već sam video sebe kako stopiram kroz Francusku na putu kući, ali onda je došla pauza za jutarnji čaj i nakon odmora sam nastavio da radim. Na pauzi za ručak sam rekao sebi, ma izdrži do kraja dana i izdržao sam. Kad ti puca kičma za mizernu platu, odmah shvatiš zašto se u toj

fabrici radnici ne zadržavaju dugo. Zaradom od tog posla sam mogao da platim sobu i kupim malo hrane i kutiju cigareta. Jedino me tešila misao da to neću raditi zauvek.

Gabrijele me posle tri sačekala na izlazu iz fabrike.

- Kako je bilo?

- Okej - slagao sam. Svaki delić tela me je bolelo.

- Idemo kod mene, cimerka se ne vraća do šest, možemo nešto zajedno pojesti, ako si gladan.

Stan je bio na deset minuta hoda od fabrike i bio je takođe gazdino vlasništvo.

- Ima ih najmanje tuce u ovom kraju - rekla je - meni za sobu odbija od plate 35 funti nedeljno.

Stropoštao sam se u fotelju. Kad se nagnula da me poljubi, samo sam je pomazio po kosi. Videla je da sam premoren i da bih najradije zaspao. Popužio sam cigaretu, a ona je donela iz kuhinje dve čaše tonika i sendviče.

Posle jela sam popužio još jednu cigaretu, pa smo vodili ljubav, propisno, u krevetu. Bila je zadovoljna, na jedvite jade mi se diglo, ali posle toga nije bilo šanse da padne. Stvar je trajala i trajala. Za ženu je najbolji muškarac umorni muškarac. Jedino ne vole kad on odmah nakon seksa zahrče. Probudila me i rekla da treba da idem da me ne zatekne cimerka.

Sledećeg dana sam posle pauze za ručak išao na dostavu sa vozačem. U kamionu je bilo malo lakše, moglo je da se puši i zaradio bi se po koji prekovremeni sat. Ali, to je značilo da to popodne neću provesti kod Gabrijele.

Nekoliko puta smo izašli u restoran i u pab i išli smo da gledamo rok operu "Isus Hrist Superstar", ali najviše smo provodili popodneva u njenoj sobi ili u šetnji. Izlasci su mnogo koštali. U međuvremenu sam se doselio bliže fabrici, ali se ništa nije promenilo.

Do kraja prve nedelje jedan od radnika je prestao da dolazi na posao, ali su se pojavila dvojica novih. Shvatio sam da su jedini koji tu rade dugo vremena poslovođa Kevin i radnik Dejvid. Kevin se stalno peo u svoju kancelariju na platformi iz koje je video celu fabriku, ali je najviše vremena provodio u hali, gde je, kada nije bilo radnika, zajedno sa nama tovario dušeke, a bilo je i dana kada je vozio dostavu ako se neki od vozača nije pojavio na poslu. On je određivao ko će ići na dostave i ko će raditi subotom, što je donosilo mnogo bolju zaradu. Tako je nagrađivao dobre radnike. Mamurne, lenje i indisponirane je kažnjavao time što bi ih slao kući u vreme pauze za ručak, govoreći da tog dana nema mnogo posla. Niko se nikad nije pobunio ili protivio njegovim naredbama.

Sa Dejvidom sam se zbližio i počeli smo da se družimo tokom pauza. Prve nedelje mi je nekoliko puta pomogao kada bi video da se mučim da podignem ili nosim veliki, težak dušek. Rekao bi dopusti da ja to uradim, digao bi ga spretno na leđa i odneo do ivice kamiona. Daj sebi vremena, nije kraj sveta, ohrabrivao me, imaš snage, imaš snage, samo treba da učiš, sve će biti mnogo lakše čim ti se formira mišićna memorija, veruj mi.

Kad smo prvi put otišli na pivo u petak popodne pričali smo o svemu, ali je već posle druge krigle rekao da manje pije pivo od kako se oženio, ima i malu ćerku, mora da ide. Pošao sam i ja, nije bilo para i za pivo u pabu i za kupovinu gitare.

Pitao me na rastanku:

– Reci mi, molim te, zašto je vama strancima toliko teško da kažete hvala?

Dobar je bio taj Dejvid.

Kad sam krajem jula kod Gabrijele opet zaspao posle

seksa, munula me laktom u rebra i sa osmehom pitala:

- Jesi li ti ovde došo da je.eš ili da spavaš?

Nisam bio siguran da li se šali i šta se od tebe očekuje kad igraš po pravilima švapske radne etike.

Video sam je poslednji put sutradan. Brzo je sišla sa galerije i otišla put stana pre završetka radnog vremena. Kasnije je Kevin pričao da je morala hitno da se vrati u Nemačku. Posle nekoliko dana me pozvao u stranu i rekao da ga je zvala i rekla mu da, ako želim, može da mi da njenu adresu i broj telefona. Uzeo sam od njega pruženi papir, nisam želeo da budem nepristojan, ali je nikad nisam pozvao.

Kako su dani i nedelje teškog rada prolazile, bilo je sve očiglednije da mi je vreme da donesem neke, po mogućstvu, ispravne odluke o svom budućem životu. Na prvom mestu je trebalo da znam šta mogu i šta hoću, jer je za sreću u životu, najvažnije da želiš ono što možeš.

Znao sam da mi unutrašnje vrednosti, lični kvaliteti i sklonost empatiji, razumevanju ljudi i samospoznaja nisu jača strana. Jedino sam, više deklarativno i površno nego stvarno, bio zagrejan za ideje humanizma, univerzalna prava i jednakost svih ljudi. Osećao sam potrebu da spasavam svet od svakojake nepravde, iako se on o tome nije nikada zvanično izjasnio. Bio je i bez mene dovoljno sje.an.

Kad nisi stvoren za velika dela, preostaje ti da se u životu baviš običnim, prizemnim stvarima. Ali, to zahteva da se prvo odgovori na najteže od svih pitanja:

– Šta ti stvarno hoćeš u životu?

Oni koji, kao ja, ne umeju da odgovore na to pitanje, postaju zbunjeni i nesigurni, pa onda te praznine u njihovom misaonom sklopu popunjavaju slava, moć, novac i slične ovozemaljske koještarije. Meni se gadila i sama pomisao na prestiž, status i imidž, za slavu nisam imao talenta, a moć i vlast me uopšte nisu zanimali. Zato sam se opredelio za kintu. Jednostavno je za razumevanje i svaka budala može da se obogati, samo ako je dovoljno gramziva i beskrupulozna. Pritom, bio sam realan, uopšte nisam maštao o milijardama, samo sam hteo da imam koliko mi treba za život. I malo pride.

I tu mi se stvorila velika nedoumica. Posao koji sam radio mi je jasno pokazivao da fizičkim radom nikada neću zaraditi dovoljno, čak ni za normalan život, a poznato je da bismo bez fizičkog rada poljoprivrednika i proizvođača hrane, svi pomrli od gladi. Pitao sam se kako nešto tako važno može biti toliko podcenjeno, pa to radi samo sirotinja. Bunio me taj paradoks.

Školovani ljudi idu kroz život ne razmišljajući da li treba da dobiju sve što im treba. Svesni su neophodnosti manuelnog rada, ali to kod njih retko budi sumnju u nadmoć koju im daje društvena konvencija o snazi statusa koji imaju. Neki intelektualci takođe mogu biti svesni da nisu pametniji od drugih, da je njihovo obrazovanje beskorisno i da se često bave nečim što nisu studirali, ali, mnogi od njih, bez pardona i ustezanja, za sebe misle da su sposobni za sve i samouvereno prihvataju i poslove koje ne umeju da rade.

Radnik, sa druge strane, ima pasivnu ulogu, na njega se vrše uticaji i on ništa ne odlučuje. Radio sam i pre tog leta u Londonu na istovarima robe, kopanju kanala i sličnim oruk poslovima, ali, tog leta sam po prvi put radio dva meseca

isti posao, za nikakvu platu i po prvi put se zapitao zašto su pasivnost, pomirljivost i nereagovanje na nepravdu naša realnost? Zašto radnik koga slabo plaćaju, stalno ponižavaju i vređaju i dalje traći svoj život ugađajući drugima? Zašto se radnik ponaša kao da stalno ima osećaj da je rob neke misteriozne vlasti koja mu nikada neće dopustiti da nešto uradi za sebe i na svoju ruku? On ne zna zašto i kako, ali je ta neimenovana sila u njegovoj svesti svemoćna i od nje mu nema spasa. You can't win, govore bezvoljno.

Socijalizam je bio pokušaj da se ta svest promeni, ali se ispostavilo da, kada ljudi dođu u zrelo doba, mnogima od njih više nije stalo ili nemaju snage da nešto menjaju, jer su u porodici, školi, vojsci, u klubu, sportskoj ekipi, crkvi i političkoj organizaciji... svuda su dresirani da budu poslušni, ponizni i disciplinovani i da se mire sa sudbinom. A bunt i reakcija, ako se i dese, češće su rezultat neke neočekivane, impulsivne reakcije, nego promišljene i planirane akcije

I po prvi put sam razumeo strah i muku mojih starih i njihov savet "uči da ne bi morao da radiš i mučiš se kao mi". Naslušali smo se kroz život priča o zlatnim zanatima i vrednim rukama, ali je diploma ta koja se dobro plaća. Zato treba upisati fakultet.

Izabrao sam anglistiku na Filološkom u Beogradu.

Svi metaloprerađivači su potpisali Samoupravni sporazum o merilima za raspodelu dohodka i sredstava za lične dohotke radnika, po kojem će se radnici pitati koliko su zadovoljni svojim zaradama.

Šalju se prvi polaznici u Višu političku školu u Kumrovcu.

Trener Dragutin Spasojević je, zbog nezalaganja i neborbenosti na terenu, međusobne netrpeljivosti i noćnih terevenki, stavio dvanaest igrača kluba na transfer listu. Zbog toga ga je Izvršni odbor FK "Bor" suspendovao.

Omladinska radna brigada iz Bora odlazi u Zagreb na radnu akciju "Sava 76".

Među radnicima topionice lepo je primljena vest da se usluge jedne vremešne prodavačice ljubavi, mogu platiti bonovima za topli obrok ako mušterija nije pri parama.

Grad umalo nije otkazao organizaciju 31. šampionata Jugoslavije u šahu, jer na prvenstvo nisu hteli da dođu vrhunski igrači, naviknuti da se turnir igra negde na moru. Pobedio je autsajder Krunoslav Hulak.

Proizvodnja bakra beleži pad, a rastu proizvodnja sumporne kiseline i broj članova Saveza komunista.

U bioskopu "Zvezda" se prikazuje film "Kum 2".

Na borski Fakultet rudarstva i metalurgije upisalo se 105 studenata, a bilo je 230 slobodnih mesta.

1977

Beograd je bio velika, uzbudljiva balkanska prestonica u koju svi gledaju i hoće da dođu. Mesto na čijoj su se železničkoj stanici ukrštali međunarodni vozovi koji idu iz Venecije prema Sofiji i Istanbulu i iz Atine ka Berlinu i Parizu. Nikad nisu polazili na vreme, obično su kasnili od 80 do 450 minuta. On je bio glavni grad države čiji je sever bila bivša Austro-Ugarska, a jug nekadašnja Turska. Jedna polovina te države je nekada pripadala istočnom, a druga zapadnom rimskom carstvu. Nema čega u tom gradu nije bilo, a on se trudio da bude otvoren, svetski, nesvrstan i gostoprimljiv.

Moja generacija je u Beograd došla da bi studirala, ali neki od nas su hteli mnogo više. Verovali su da će im taj odlazak biti šansa da postanu neko drugi, nešto što u svom dotadašnjem svetu nikada ne bi mogli da postanu. Nisu tačno znali šta, ali su bili sigurni da se više nikad neće vratiti u svoja sela i varoši. I nisu marili što je Beograd igralište sa svojim zahtevima i ne baš jasnim pravilima borbe. Znali su da je to urbani ring u kojem moraš pobediti, ako želiš da u njemu ostaneš, a pobedu su donosili veza za zaposlenje, udaja, rođak na važnom položaju i naravno malo sreće.

Meni je Beograd, na štrafti od Slavije do Kalemegdana, nudio tri stvari koje su mi bile najvažnije u životu. Desetak

knjižara “Nolita”, “Prosvete” i “Jugoslovenske knjige”, pet-šest kafana: “Polet”, “Rupa”, “Kolarac”, “Grčka kraljica” i “Brankovina” i konačno, bezbroj lepih žena. Nije bilo šanse da u Beogradu u toku dana ne vidiš ribu od koje ti pamet stane. To bi mi uvek ulepšalo dan.

A naši roditelji su nas ispraćali u veliki grad sa ponosom i zebnjom. Brinuli su da nas ne zavedu velegradska magija ili manguparija. Strepili su da ne skliznemo u neki porok ili kriminal i time ih izneverimo, jer bi zbog toga i njihov život izgubio svaki smisao i svrhu.

Plašljivi i oprezni, roditelji su nam ipak, instinktivno i nesvesno, svojim primerom usađivali čestitost, istrajnost i moralnu čvrstinu koja je krasila tu generaciju koju su nazivali (greatest) najveća. Bili su rođeni u teškim vremenima posle Velikog rata. I taman kad su se malo zalebili i stali na noge, došao je novi, još suroviji i krvoločniji rat. Onda je nastupilo vreme obnove, entuzijazma i udarništva. Radili su dugo i disciplinovano za male ili nikakve pare, a sva zarada je išla za dalju industrijalizaciju i razvoj zemlje. Živeli su skromno i bili zadovoljni onim što pruža rudarski grad, a za mnoge od njih, to je bilo mnogo više od onog što su imali u svojim seoskim domaćinstvima iz kojih su došli u grad. Njihova je zasluga što je sedamdesetih došlo do napretka i onog što pamtimo kao dobar život i lepa vremena.

Moja generacija “bejbi bumera” se često hvali kvalitetom života tih sedamdesetih, iako smo mi u to vreme samo stasali i zapravo došli na gotovo da trošimo nešto u čijem stvaranju nismo učestvovali.

Sinovi i kćeri rudara i topioničara, koje život nije mazio i prema kojima nije bio velikodušan, postajali su inženjeri, umetnici, pravnici i lekari. Verovali su da je nama mladima njihovo odricanje dalo slobodu i mogućnost da

radimo sve ono što oni nisu mogli. Mi smo bili njihova zaostavština. Mislili su da je diploma magični ključ za sva vrata na koja nailazimo u životu i da oni koji je imaju ne moraju, poput neobrazovane sirotinje, teško da rade. Jer, za njih je umni rad bio sedenje u kancelariji koje se dobro plaća.

Moja generacija nije rođena sa svojim uverenjima i vrednostima, već su nas u mladosti oblikovali životno okruženje, ljudi, običaji i zahtevi vremena koje smo upijali i pretvarali u svoje lične vrednosti. Živeli smo u društvu u kojem se insistiralo na predanom radu, slobodi, zajedništvu i odsustvu straha od sutrašnjice. Ove vrednosti su imale svoj uticaj i na moje unutrašnje biće. Kako inače objasniti okolnost da sam prvu godinu završio u junskom roku.

Naravno da sam posedovao i snažan skup manje poželjnih vrednosti, kao što su alavost, nedruštvenost, gordost i nestrpljivost. One se nisu bazirale na mržnji ili zavisti, već su više bile rezultat lične nesigurnosti i neispunjenih potreba. Sa ovim nepopularnim osobinama sam mogao da živim, ali one su stvarale još više nesigurnosti i dodatno me činile nervoznim i nesrećnim. A tuga uvek traži da se zaliye.

U to vreme se sprovodila sumanuta ideja da studenti prve godine fakulteta treba da prođu dvonedeljnu vojnu obuku. Zato Tuta, Gandra i ja, na povratku iz Beograda, nismo sišli u Boru, već smo poslovnim vozom direktno otišli u negotinski vojni garnizon. Put je trajao oko sedam sati, taman koliko nam je trebalo da, sa još nekim Zaječarcima, ispraznimo sve zalihe bifea.

Tog maja sam, za dve nedelje prevodilačkog angažmana na konferenciji KEBS-a, imao svoju prvu profesionalnu zaradu. Bio sam odlično plaćen, plus, moji klijenti iz Švedske su me na kraju častili sa još trista dolara. Nikad ranije nisam imao toliko para na gomili. Poželeo sam da malo bolje upoznam Skandinavce, pa sam se tamo uputio.

U Štokholmu petkom popodne šetaju stare i bolesne, a onda nigde nikog na ulici. Frajeri, mnogo stariji od mene, furaju neke devojkice koje nemaju ni 15 godina, deca. Čudno. U praznom baru za dva viskija na dnu čaše platio sam malo bogatstvo. Nije ni čudo što je prazan. Uzeo sam u dragstoru flašu vina i polako je cirkao na putu ka železničkoj stanici gde sam planirao da prespavam. Kad su me ljubazni policajci po drugi put legitimisali i pitali šta tu radim, pošao sam kobajagi u hostel, a zapravo sam se uputio ka najbližem parku. Tamo je sedela ekipa od njih 5-6 koji su me ranije overili. Zaintrigiralo ih je što me policajci trkeljišu, pozvali su me da im se pridružim i počeli da me ispituju, ali sam se pravio nevešt i nisam im rekao odakle sam ni gde idem. Stvar sa tajanstvenim strancem je upalila, pa sam pozvan na žurku, zapravo na nastavak pijanke. Dobauljali smo do nekog malog stana. Mirisalo je na ustajalu buđ, kao da je neko prosuo bočicu pačuli mirisa.

Domaćica, visoka, muškobanjasta plavuša, u kuhinji je mešala medicinski alkohol sa vodom i nekim odvratnim gorkim đusom valjda od narandže. Ako ih taj alkohol ne otruje, sok će garant da uradi posao, pomislih.

- Hoćeš da probaš?

- Hvala, ne bih da mešam pića, već pijem vino.

- Ima i nekog vina u ostavi, ako ti se pije.

Nije prošlo mnogo pre nego što smo popadali. Jedna ženska stvarno. Stajala je nasred sobe i fiksirala me pogledom pravo u oči nekoliko sekundi, a onda je pala kao sveća na nos i ostala tako da leži. Niko se nije pomerio. Kao da su se svi bojali da prvi pritekne u pomoć unesrećenoj.

Probudio sam se sa žestokim mamurlukom. Trebali su mi tuš i mesto za povraćanje. Jedan bradonja je spavao na podu kupatila. Ignoriso sam njegovo prisustvo i odradio svoj ritual za vraćanje u život. Bilo me groza da se brišem nekim od peškira koji su visili na vratima, pa sam posle dugog tuširanja stajao go u kadi i čekao da se osušim.

Tip na podu se u međuvremenu probudio:

- 'Oćeš da ti popušim? - pitao je pospano.

- Preskoćicu.

Onda sam ga stvarno preskočio i otišao u hodnik da se obučem.

Inače, autostopiranje u Skandinaviji je bilo prava pesma. Ne znam da li sam ikada čekao duže od desetak minuta da uhvatim vožnju.

Te večeri sam već tražio mesto gde ću da prenoćim, kada mi je stao veliki Volvo karavan, koji je vozila trgovačka putnica. Auto je bio ispunjen kutijama, jedva smo napravili mesta za moj ranac, a papire i kataloge sa prednjeg sedišta smo samo spustili na pod.

- Živim u autu, izvinjavala se.

Maija Keskinen, čitam sa njene vizit karte, ima ravnu u crno ofarbanu kosu, nacrtane obrve, blede mršavo lice, tanke usne, pomalo kose oči, kao da je iz nekog filma o vampirima, nema veze, ne moram da je gledam.

Odmah posle granice sa Finskom, stali smo ispred

jednog drvenog motela pored puta. Super, mislio sam, ovde ću da prenoćim, podseća me na naše jezero. Uz večeru smo popili buteljku crvenog vina i konobar donosi drugu. Šarmantna je i inteligentna, ali osećam da je sve svoje zanimljive priče ispričala već mnogo puta drugim muškarcima. Priča bez prestanka i ne zastajkuje da potraži pravu reč ili da se priseti nekog događaja.

- Hajdemo do kola po stvari, uzela sam sobu, danas neću više da vozim.

Posle treće buteljke više mi nije bilo važno kako izgleda. Uostalom, bila je fenomenalno građena, koža joj je bila bela i baršunasta, znala je sve o seksu i štošta me naučila. Prva lekcija je bila da ženi godi predigra i jezik na klitorisu. Ja sam o tome čitao i slušao, samo nisam primenjivao u praksi.

Sutradan ujutro, posle zornjaka, odlučujem da ne idem na sever u Laponiju.

- Tamo je isto kao i ovde, kaže, samo ima mnogo irvasa i zadržanih Laponaca.

Pušim u kolima i puštam da povetarac skida pepeo sa vrha žara. Vidi da uživam i objašnjava:

- Svi pričaju o zavisnosti od nikotina, a ne vide kakve ti lepe trenutke cigareta daje. Staneš, isključiš se na neko vreme, ne razmišljaš ni o čemu, malo meditiraš i smanjuješ napetost i anksioznost. Do pre dvadeset godina i doktori su govorili pacijentima da zapale kad oseate teskobu i nervozu.

Priča mi još i o bespoštednom ratu koji u svetu vode farmaceutska i duvanske industrije. Solucije za nervozu koje nude proizvođači lekova su jeftinije za proizvodnju i bez dima. Misli da će oni pobediti, iako navija za duvandžije.

Ja njoj objašnjavam ko sam i odakle sam. Ne bez ponosa naglašavam da je Bor aprila 1941. bio deo Hitlerovog